

НЕЛІНІЙНЕ МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

*Кичкирук Т. В., Національний університет біоресурсів і природокористування
(м. Київ)*

«Нелінійне мислення» в науці та техніці протиставлялось «лінійному мисленню». Зокрема це поняття стало одним з головних об'єктів галузі

міждисциплінарних досліджень – синергетики. Проте, його історико-філософський аспект тривалий час залишався поза увагою.

Виходячи з необхідності цілісного історико-філософського дослідження поняття «нелінійне мислення» ми ставимо за мету розглянути ідеї та концепції філософів класичної доби, що за змістом перетинаються з основними принципами та рисами нелінійного мислення; розглянути основні етапи становлення «не-лінійного» світогляду в історії філософії.

Генетичне коріння ідей нелінійності світу сягає творчої спадщини давньогрецького мислителя Геракліта, який, формуючи власну онтологічну концепцію, заклав теоретичні засади філософії становлення. Зокрема, положення: «усе рухається, й ніщо не знаходиться в спокої». Концепція Геракліта підкреслює динамічність, недетермінованість, а відтак і неоднозначність інтерпретації світу.

І. Ньютон описував світ, де діють детерміновані закони. Картина світу була логічною та цілісною. Перші обмеження класичної науки та механіцизму, як її головної ідеї, мислителі помітили ще у XVIII – початку XIX ст. Проте, на противагу раціональній механіці, яка розглядає матеріальну природу як сукупність інертної маси, Д. Дідро апелює до росту, диференціації й організації ембріона. Суттєвим є положення Г. Гегеля про зростаючі рівні складності в організації й самоорганізації природи. Гегелівська філософія природи послідовно включає в себе все, що заперечувалося ньютонівської наукою.

Спроба розвинути ідеї Д. Дідро та Г. Гегеля була здійснена в рамках інтуїтивної філософії А. Бергсона. Природа розглядається ним як зміна, невинне створення нового, цілісність, створювана у відкритому за самою своєю суттю процесі розвитку без попередньо встановленої моделі. Аналогічні проблеми ставить перед собою й А. Уайтхед. Завдання філософії він вбачав у поєднанні перманентності і змін, мислити речі як процеси, показати, як «виникаюче» формує окремі сутності, як народжуються і вмирають індивідуальні тотожності.

Важливий внесок у розуміння нелінійності світу та необхідності відповідного мислення зробив В.І. Вернадський у вченні про біо- та ноосферу. За ним біосфера є цілісною системою й має високий ступінь самоорганізації. Вона є результатом «досить тривалої еволюції у взаємозв'язку з неорганічними умовами» і може бути розглянута як закономірний етап у розвитку матерії. Біосфера з'являється в якості особливого геологічного тіла, структура й функції якого визначаються специфічними особливостями Землі й Космосу.

Головний крок у розробці концептуальних засад нелінійного мислення був здійснений школою І. Пригожина. Її представники, на основі термодинаміки, показали, що відкриті динамічні системи, віддаляючись від рівноваги, здобувають принципово нові властивості й починають підкорятися особливим законам. Суттєвий вплив у такому процесі самоорганізації можуть відігравати зовнішні фактори. Теорія самоорганізації, що описана в термінах термодинаміки неврівноважених процесів, виявляє важливі закономірності розвитку світу.

Отже основні положення нелінійного мислення були відрефлектовані класичною філософією в рамках діалектичного вчення Геракліта, Г. Гегеля, ідеї розвитку значною мірою присутні в філософії Д. Дідро, вченні В.І. Вернадського про біосферу та філософії життя А. Бергсона та А. Уайтхеда. Проте засновники концепції нелінійного мислення І. Пригожина, І. Стенгерс не повною мірою використали методологічний апарат, розроблений діалектикою в своєму вченні.